

Skovdyrkeren

Nr. 98 - oktober 2024

Christian Friis Bach: Det skal være nemmere at rejse skov

Skovkampagne
ruller igen

Fantastisk
vækst i 2024

Reportage fra
tysk skovbrug

SKOVDRYRKERNE

Ny minister til trepart	2
Kort nyt	3
Politikeren henter energi i skoven	4
Skovrejsning skal være enkelt	7

Skovkampagne ruller igen	8
Gode priser på råtræ	10

Træerne stortrives	13
Medlemmer på tysk ekskursion	16
Have restaureres for millioner	19

Forsidebilledet:

Folketingspolitiker Christian Friis Bach (V) er skovejer. To gange har han rejst skov på sit landbrug i Nordsjælland. Læs det faglige portræt af politikeren, som brænder for skov, natur og biodiversitet på side 4-5 og 6-7.
Foto: Jens Mathiasen.

Trepartsaftalen har fået sin egen minister, der nu får ansvar for, at der rejses 250.000 hektar skov.

Skovbruget glæder sig over ny minister

Trepartsaftalen har fået sin egen minister, som blandt andet får ansvar for, at der rejses 250.000 hektar ny skov. Dansk Skovforening er positive.

Den tidligere skatteminister Jeppe Bruus (S) skal fremover være minister for grøn trepart. Dermed skal han realisere regeringens målsætning om at rejse 250.000 hektar ny skov inden 2045.

Dansk Skovforening er glade for, at den vigtige opgave med at forøge Danmarks skovareal bliver taget alvorligt.

- Regeringen sender i hvert fald et meget stærkt signal ved at udpege en dedikeret minister, der skal implementere de gode og ambitiøse mål fra den grønne trepart. Vi ser vi frem til et godt samarbejde og masser af skovrejsning i Danmark, der kan være med til at løse både klima-, biodiversitets- og ressourcetekrisen, siger direktør i Dansk

Skovforening, Anders Frandsen på foreningens webside.

Stor opgave

Opgaven for den nye minister er at føre den grønne trepartsaftale ud i livet. Det skal blandt andet ske ved at etablere lokale grønne treparter over hele landet, hvor lodsejere, naturorganisationer og kommuner skal samles om bordet for at finde konkrete løsninger og indgå aftaler.

En central del af treparten er »Danmarks Grønne Arealfond«. Det bliver motoren i arealoplægningen med udtagning af mere end 15 procent af den samlede landbrugsjord i Danmark. Med aftalen vil der blive afsat 40 milliarder kroner, som blandt andet skal bidrage til at rejse 250.000 hektar skov frem mod 2045 – samt udtage 140.000 hektar kulstofrige lavbundslande inden 2030. Der vil også blive iværksat strategisk opkøb af jord blandt andet med henblik på kvælstofreduktioner og jordfordeling.

Udgiver: De Danske Skovdyrkerforeninger
Parallelvej 9A, 8680 Ry
www.skovdyrkerne.dk
Ansvarshavende redaktør: Kristian Gernow
Redaktør: Jens Mathiasen / jma@skovdyrkerne.dk

Layout: Landbrugsmedierne
Tryk: PE Offset A/S – ISSN 2445-785X

Husk generalforsamlingen

Den kommende tid afholder de lokale skovdyrkerforeninger generalforsamling. Her får du indblik i foreningens aktiviteter og økonomi - og det er her, du som medlem har mulighed for at gøre din indflydelse gældende.

Du finder indbydelse og mere information om din lokale forenings generalforsamling på foreningens lokale sider bagerst i bladet samt på lokalforeningens hjemmeside.

Skovdyrkerne håber på stort fremmøde til årets generalforsamlinger.

Eg er populær i skovrejsninger

Egetræer er populære i nye skovrejsninger. Arkivfoto

Egetræet er det mest populære træ, når der plantes skove med støtte fra Klimaskovfonden. I de første 50 nye skove, er der plantet eg i 88 procent af skovene og tilsammen bliver det til en femtedel af arealet med ny skov. Det oplyser Klimaskovfonden.

- De nye skovejere bestemmer hvilke slags skove, de gerne vil have - naturligvis tilpasset det lokale miljø. Vi kan se, at egetræet er så absolut den mest populære træart, siger direktør Poul Erik Lauridsen.

Egen er en af de ældste hjemmehørende træarter, der vokser overalt i Danmark. Det er samtidig et af de træer, som flest andre arter knytter sig til og det giver et godt udgangspunkt for at understøtte biodiversiteten i de nye skove.

Skovfyr og douglasgran er de mest udbredte kulturmodeller med nåletræer i de nye skove.

Antallet af ulveangreb stiger

Antallet af angreb på får og lam og andre husdyr vokser i takt med, at der bliver flere ulve i Danmark.

I 2023 var der i alt 57 tilfælde, hvor en eller flere ulve angreb husdyr. I 2022 var tallet 32, mens der i 2021 blev registreret 16 ulveangreb. Det viser tal fra Miljøstyrelsen.

Det enkelte ulveangreb dokumenteres ud fra fund af DNA eller ud fra den lokale ulvekonsulents vurdering af de af de nedlagte dyr.

- Det stigende antal ulveangreb på husdyr følger den stigende ulvebestand og det forhold, at ulvene har spredt sig til nye områder, siger specialkonsulent Lasse Jensen fra Miljøstyrelsen.

I januar 2024 var der anslået 37-50 ulve i Jylland, baseret på den månedlige status fra den nationale overvågning af ulv.

Ny liste viser arter som støtter biodiversitet

Aarhus Universitet har afleveret en liste med anbefalede plantearter til Landbrugsstyrelsen. Listen er udarbejdet som redskab til landmænd og lodsejere, der tager landbrugsjord ud af drift.

Det viser sig, at det ikke er alle såkaldte insekt-venlige blomster, der er hjemmehørende og dermed optimale for biodiversiteten.

Forskere fra Institut for Ecoscience på Aarhus Universitet har sammenlignet antallet af planteædende insekter på forskellige hjemmehørende og introducerede plantearter, og forskellen er tydelig. De hjemmehørende planter tiltrækker langt flere af de såkaldte herbivore insekter, end de introducerede planter.

Det er data, som disse, samt en række videnskabelige undersøgelser, der ligger til grund for den liste over de hjemmehørende urter og græsser, som er sendt til Landbrugsstyrelsen.

Listen er udarbejdet i forbindelse med etableringen af en ny ordning, permanent ekstensivering, som giver tilskud til udtagning af landbrugsjord for at forbedre klimaet, mindske kvælstofudledningen og fremme biodiversiteten.

Læs mere om ordningen permanent ekstensi-

Aarhus Universitet har udarbejdet en liste over planter, som er særligt velegnede til at støtte op om biodiversitet.

vering i Skovdyrkeren september 2024.

Rapporten er udarbejdet af DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug efter ønske fra Landbrugsstyrelsen. Listen kan fremsøges her: <https://dca.au.dk>

Christian Friis Bach henter ny energi i sin skov

Folketingspolitiker Christian Friis Bach er skovejer og har selv rejst skov to gange. Han kobler af i skoven og arbejder med at skabe høj biodiversitet og naturværdi.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

- Kom med. Vi skal op ad bakken – skoven ligger oppe for enden af markvejen, siger Christian Friis Bach.

Han kalder på hunden og går op ad en grusvej på sin landbrugsejendom ved Veksø i Nordsjælland. Tøjet er afslappet og skoene er praktiske.

Skovdyrkeren er inviteret med til en samtale om skovens betydning for folketingspolitikeren, der for nyligt skiftede fra Radikale Venstre til Venstre.

Vejen går langs levende hegn og økologiske græsmarker. Turen er velkendt, for det er her, Christian Friis Bach søger hen, når slipset ryger af, og han skal slappe af.

- Min skov og mit fritidslandbrug er det,

jeg slapper af med. Det er her, jeg bruger min fritid. Jeg bruger mange timer på ejendommen og klarer langt de fleste opgaver selv, fortæller han.

Markvejen snor sig forbi store græsfolde, hvor galloway-kvæg gumler økologisk græs. Der hører i alt 48 hektar jord til ejendommen.

- Dyreholdet består af kødkvæg. Jeg har fire moderdyr plus nogle ungdyr. Dyrene skal for øvrigt kælle lige om lidt, fortæller han.

Naturskov med mange arter

På toppen af bakken dukker skoven op. Den første del på seks hektar blev rejst

i 1999 – det var året efter, at Christian Friis Bach købte ejendommen sammen med sin kone.

- Det første, vi gjorde, var at rejse skov. Da vi kom til ejendommen, var der ikke et eneste træ. Det var én stor hvedemark. Det var vigtigt for os at få skabt skov og natur, siger Christian Friis Bach.

Naturen har altid haft stor værdi for politikeren.

- Som barn kunne jeg ligge i timevis og vente på at se en nattergal. Jeg fiskede i mosen og har altid været naturmenneske, fortæller han.

Naturinteressen viser sig også i arts-sammensætningen af skoven. På begge sider af skovstien står et væld af forskellige træarter. Brynene er etableret med mange forskellige buskarter.

- Vi etablerede skoven som en naturskov. Der er plantet omkring 35 forskellige arter heroppe. Stort set alt, hvad du kan finde af arter i gamle danske skove, er plantet her, fortæller han.

- Den store variation gør det til en sjov og spændende skov. Det er et eldorado. Om foråret er der et fuglekvidder uden lige. Jeg kan bruge timer på at gå heroppe og nyde min skov, siger Christian Friis Bach.

Tætte skovbryn

Igennem årene har Christian Friis Bach selv tyndet skoven. Træet er brugt til brænde, men også til at skabe bedre biodiversitet.

- Jeg vil gerne have et godt og tæt skovbryn. Derfor skærer jeg træerne væk fra brynene, og jeg har også tyndet med

Den ældste del af skoven er etableret som en naturskov. Der er plantet omkring 35 forskellige arter.

Christian Friis Bach er skovejer med 10 hektar skov. Han har selv rejst skoven.

motorsav i selve skoven, siger han.

Mange steder i skovbunden ligger der nu visne trætoppe og bunker af dødt ved.

- En stor del af det træ, jeg saver ned, får lov til at ligge i skoven til gavn for biodiversiteten. Træet ligger og visner, og det bliver til fine insekthoteller, siger han.

Tyndet for variation

Turen går længere ind i skoven. Længere fremme er skoven mere åben og ifølge Christian Friis Bach, skyldes det, at han har fået en entreprenør til at tynde skoven igennem.

- Det gik jo op for os, at vi slet ikke kunne følge med, så jeg har fået skoven tyndet igennem med maskine.

- Tyndings-operationen blev udført, sådan at der blev tyndet for størst mulig variation. Mit driftsformål er ikke at dyrke rette træer til møbler og tømmer. Derimod handler det for mig om natur, biodiversitet og herlighed, fortæller han.

2000 rummeter flis til varmeværk

Entreprenøren, som tyndede skoven, forventede omkring 1000 rummeter flis.

- Men der var faktisk over 2000 rummeter flis på vores 10 hektar. Både han og jeg var overraskede over mængden, siger Christian Friis Bach.

Skovejeren glæder sig over at bidrage med grønt brændsel til den grønne omstilling.

- Jeg er glad for at levere flis til varmeværket og på den måde bidrage til bekæmpelse af klimaforandringer – altså ud over den store mængde CO₂, der jo også løbende ophobes her i skoven.

- Der er jo mange, der mener, at man ikke skal producere flis fra skoven, men det har jeg det godt med. Jeg vil gerne bidrage med biobrændsel. Derudover har skoven jo godt af at blive tyndet. Nu er der plads til, at de blivende træer for alvor kan udvikle sig. Så måske tager vi en tur igen om 5-10 år, siger han.

Traditionel skov

På vejen rundt når Christian Friis Bach frem til den nyeste skovrejsning. Det er fire hektar, som blev rejst i 2009.

- Som du kan se, har vi etableret den nye skovrejsning mere traditionelt. Den har mere karakter af en traditionel produktionskov, lyder det.

Han sender blikket ind i træerne, hvor der blandt andet står grupper af nål, eg samt bøg og lærk i blanding.

- I brynet har vi stor variation med mange forskellige arter. Der er hassel, tjørn, kalkved, benved og mange flere. Det er jo den store variation, der giver plads og gode levesteder til dyr og insekter, siger han.

Opvokset på landet

Undervejs render tankerne baglæns, og samtalen falder på familie og opvækst. Christian Friis Bach gør det klart, at hans store naturglæde stammer fra opvæksten ➔

Christian Friis Bach arbejder meget med at skabe bedre biodiversitet. Toppe og dødt ved bliver liggende i skovbunden.

⇒ på en lille ejendom i Vestsjælland.

- Min familie har rødder i Nordjylland. Men min mor var den eneste af ni søskende, som kom til Sjælland. Hun var hjemmegående i en periode, og fik senere job som selvstændig vognmand, hvor hun kørte med mad.

- Min far var en rigtig mønsterbryder. Først landmand – så manufakturhandler. Han tog også studentereksamen og kom senere ind på Landbohøjskolen, hvor han uddannede sig til agronom og senere tog en ph.d., siger Christian Friis Bach.

- Det var på grund af min far, at jeg også valgte at uddanne mig til agronom. Interessen for landbrug og natur er jeg jo

vokset op med hjemmefra, fortsætter han.

Skovrejsning sætter spor

På vejen tilbage bliver der reflekteret over skovens betydning. Udover glæden ved naturen, nævner Christian Friis Bach også det at sætte sig spor.

- Det går jeg tit og tænker på, når jeg går heroppe. Med en skovrejsning sætter du jo varige spor. Skoven er her også om mange hundrede år, når vi for længst er borte.

Han tænker lidt, inden han fortsætter.

- Det er ikke fordi, folk skal gå tænke på mig. Bare de nyder skoven, som de går i, så er det rigeligt for mig – og en god tanke, siger han.

Som et fritidsprojekt har Christian Friis Bach etableret vinproduktion med 300 stokke sammen med venner. Stokkene er plantet på en solrig mark langs skoven. Pælene er fra skoven.

Fuglene får en hjælpende hånd i skoven. Der er hængt mange fuglekasser op.

Udpluk af Christian Friis Bachs CV

Christian Friis Bach er født i 1966 på Frederiksberg. Han er søn af Ellen Birgitte Bach og lektor Erik Bach. Gift med Karin Friis Bach. Parret har tre børn.

Politisk karriere

- Folketingsmedlem for Venstre i Nordjyllands Storkreds fra 5. august 2024.
- Folketingsmedlem for Radikale Venstre i Nordjyllands Storkreds, 1. november 2022 – 4. august 2024.
- Folketingsmedlem for Radikale Venstre i Nordsjællands Storkreds, 15. september 2011 – 31. juli 2014.
- Udviklingsminister, 8. november 2013 – 21. november 2013.
- Minister for udviklingsbistand, 3. oktober 2011 – 8. november 2013.

Uddannelse

- Ph.d. i international økonomi, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, 1992-1996.
- Cand.agro., Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, 1986-1992.
- Student, Kalundborg Gymnasium, 1985.

Beskæftigelse og tillidserhverv

- Direktør og stifter, warfair ApS fra 2019.
- Generalsekretær, Dansk Flygtningehjælp, 2017-2019.
- FN-undergeneralsekretær og leder af FN's Økonomiske Kommission for Europa (UNECE), 2014-2017.
- International chef, Folkekirkens Nødhjælp, 2005-2010.
- Formand for Mellemfolkeligt Samvirke, 1997-2001.
- Deltidslandmand, Vejgaard, Veksø fra 1998.

Det skal være nemmere at rejse skov

Christian Friis Bach (V) vil forbedre og forenkle skovordningerne. Færre regler og et højere skovrejsningstilskud skal være vigtige værktøjer til at få flere til at rejse skov.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Det skal være nemmere og mere enkelt at rejse skov.

Det mener den nye Venstre-politiker Christian Friis Bach.

- Jeg har selv rejst skov flere gange. Den ene gang oplevede jeg på egen krop, at reglerne var ulogiske og bøvlede. Det blev jeg virkelig træt af, og det sled på glæden ved at rejse skov, siger han fortsætter:

- Jeg har virkelig været efter skovordningerne. De skovordninger skal forbedres, og det bliver de. Det er det, man har erkendt med den grønne trepart.

Fornuftig forretning

I den grønne trepart er der lagt op til 75.000 kroner i støtte til skovrejsning pr. hektar – er det tilskud højt nok?

- Det mener jeg, ja.

- Det er nok, hvis landmanden kan bevare sin grundbetaling på arealet. Så begynder det at ligne noget. Der skal netop være en fornuftig forretningsmulighed i skovrejsning, hvis man skal kunne overbevise landmænd om at rejse skov.

- Jeg har også selv produceret flis fra min skov med et fornuftig dækningsbidrag. Hvis man også kan sælge CO2 fra arealet, så begynder der at være en forretningsmodel henover en 15-20-årig periode.

Flere landmænd udtrykker, at regler og bureaukrati afholder dem fra at rejse skov. Hvordan ser du på det problem?

- Det skal helt klart være mere enkelt

Christian Friis Bach vil forbedre skovordningerne og gøre det nemmere at rejse skov

og ligetil. Det er vigtigt, at vi får luget ud i regler og bureaukrati. Vi skal også have kigget på reglerne for græsning i skov – og græsning i naturnationalparkerne. Lige nu er det reguleret helt ned i detaljer, og det spænder ben for mange fornuftige tiltag.

Frivillighed eller opkøb

I hvilket omfang mener du, at de nye store ambitioner med skovrejsning skal gennemføres med frivillige aftaler?

- Der er jo allerede flere store private jordbesiddere, som gerne vil være med. Eksempelvis er Kirk-familien allerede i gang med at rejse store arealer med skov.

- Lad os nu få gennemført en bedre skovordning og så sikre en mere fornuftig forretningsmodel. Så tror jeg, vi ser, at både mindre og større jordbesiddere kan se det fornuftige i at rejse skov.

- Når det er sagt, så kan det godt være, at staten skal købe op visse steder.

Eksempelvis kan det komme på tale med de mange lavbundslande, som skal ud af drift. Nogle af de arealer vil jo også egne sig til skovrejsning.

Flere formål med skovene

Hvordan skal de nye skove etableres og dyrkes – hvilket driftsformål skal de have?

- Der skal være lidt af det hele. Vi skal have mere vild og urørt skov. Det skal selvfølgelig primært findes i gamle varierede skove, som jo er rige på biodiversitet.

- Når det handler om driften, så er jeg er meget stor tilhænger af naturnær skovdrift. Med den dyrkningsform kan vi få rigtig meget ud af arealerne. Hvis vi gør det rigtigt, kan vi jo få god biodiversitet og samtidig producere flis til varme og tømmer til klimavenlige byggerier. Jeg mener derfor, at naturnær skovdrift er en vigtig driftsform i de nye skove.

Skovbrugets kampagne går nu ind i næste fase.

Skovkampagne viser vejen for Grøn Trepert

Skovbrugets nye skovkampagne går nu ind i næste fase. Timingen er perfekt i forhold til de politiske forhandlinger om Grøn Trepert på Christiansborg.

Partnerskabet for Dansk Skovbrug har som bekendt taget initiativ til en stor og ambitiøs informationskampagne om den store samfundsmæssige gavn, vi har af at dyrke skoven.

I Skovdyrkeren har vi løbende orienteret om kampagnen (se omtalerne i nummer 91 og nummer 95).

Efter en intens udviklingsfase gik første kampagnerunde i luften i slutningen af april måned med helsidesannoncer i de største dagblade. Herefter gik det slag-i-slag med opstart af webannoncer, kampagnevideo på YouTube og en fokuseret indsats på de sociale medier, særligt på partnernes egne SoMe-kanaler.

Kampagnen blev boostet hver 14. dag af nye annoncer helt frem til sommerferien. Da sommerferieperioden indfandt sig, gik kampagnen også i frigear. Den blev dog holdt i gang af fortsatte delinger af *#takketværeskoven* på skovbrugsfolks sociale medier.

Effektmåling efter første runde

Det er generelt ret vanskeligt at måle effekterne af en informationskampagne, som Takket være skoven. Ikke mindst på grund af de mange midler, der er indsamlet, har det dog ligget styregruppen for kampagnen meget på sinde at få det gjort.

Effektmålingen er gennemført ved at sammenholde svar på spørgsmål fra en undersøgelse foretaget før kampagnen (baseline) og fra en tilsvarende undersøgelse foretaget i slutningen af maj måned. Det vil sige efter cirka fire ugers kampagne.

Stikprøve

En stikprøve på 508 respondenter, der udgør et repræsentativt udsnit af befolkningen er blevet spurgt om deres holdninger til skov og træprodukter. Eftersom det også indgår som spørgsmål, om man har set kampagnen, kan det udledes, om kampagnen har flyttet holdninger.

Undersøgelsen peger dog også på, at

flere af dem, der har set kampagnen, svarer 'Ved ikke' til flere af spørgsmålene, ligesom der for afgrænsede aspekter af træproduktion synes at være lidt flere kritikere blandt dem, der har set kampagnen, fremfor dem, der svarer at de ikke har set den.

Sidstnævnte kan skyldes, at algoritmerne på de sociale kanaler fanger flere negativt end positivt stemte skovinteresserede. Begge dele tages der højde for i næste kampagnerunde.

Ny kampagnerunde

Når dette læses, er anden kampagnerunde tæt på opstart. Fra uge 39 vil man igen kunne opleve de fleste af de nævnte kampagneelementer – men denne gang suppleret med såkaldte 'outdoors'. Det vil sige bannerreklamer på stationer og andre offentlige knudepunkter, hvor mange mennesker passerer forbi.

Det kunne ikke planlægges på forhånd, men skæbnen vil, at den nye kampagnerunde starter op nøjagtig samtidig

med, at regeringen inviterer Folketingets partier til de første sonderingsmøder om Grøn Trepert.

Sammen med vores kolleger i Partnerskab for Dansk Skovbrug vil vi naturligvis bruge kampagnen som afsæt for at påvirke udmøntningen af Grøn Trepert – som for så vidt angår skovrejsning kan blive endog meget vigtig for Skovdyrkerne.

Partnerskabet for Dansk Skovbrug består af Hedeselskabet, Dansk Skovforening, Skovdyrkerne og Træ- og Møbelindustrien.

Skovdyrkerne har bidraget med et substantielt beløb til kampagnen – dels fra De danske Skovdyrkerforeningers Udviklingsfond, og dels fra lokale bidrag fra Skovdyrkerne Vestjylland og Skovdyrkerne Øerne og dels fra individuelle medlemmer.

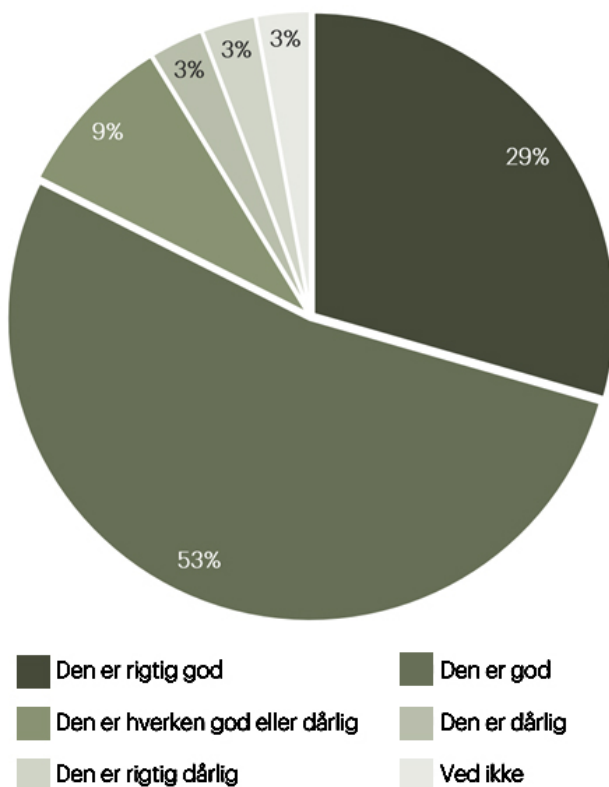
Hovedbestyrelsen er meget taknemmelig for alle de bidrag, der er modtaget.

-KGE

Efter de første fire uger kan det blandt andet konstateres, at:

- kampagnen har haft en relativt fornuftig rækkevidde; knap hver 8. respondent har set kampagnen, og 12% af disse har fortalt om den til andre.
- hjemmesideelementerne, Facebook og X (tidl. Twitter) er de tre vigtigste medier.
- kampagnevideoen er afgørende for at trække målgruppen videre til kampagnens hjemmeside med mere information.
- langt størstedelen af dem, der har set kampagnen synes, at den er god – og for flertallet af dem, har den haft en (selvrapporteret) positiv påvirkning på deres holdning til træproduktion.

Hvad synes du alt i alt om kampagnen?

Udpluk fra aftale om Grøn Trepert

- Der afsættes cirka 22 milliarder kroner til skovrejsning frem mod 2045.
- Målsætning om etablering af 250.000 hektar ny skov i Danmark, hvoraf 40 pct. (100.000 ha) etableres som urørt skov.
- De 20.000 ha etableres som statslig skovrejsning.
- De 230.000 ha etableres som privat skovrejsning: 150.000 ha produktionskov og 80.000 ha urørt skov.
- Hertil etableres inden udgangen af 2025 en ny national tilskudsordning til privat skovrejsning frem mod 2045.
- Permanent udtag af 140.000 hektar lavbundsgrunde som kan blive til moser og enge.
- Etablering af 80.000 hektar privat urørt skov og 20.000 hektar urørt statsskov.
- Permanent ekstensivering af landbrugsgrunde.

Prisen på eksporttræ overstiger tidligere pristop

Billige fragtrater betyder, at skovejere opnår gode priser på træ til eksport. Faktisk er priserne på løvtræ til eksport nu højere, end under pristoppen i corona-tiden.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Skovejere opnår høje priser, når de sælger råtræ. Specielt er prisen på løvtræ til eksport historisk høj i øjeblikket.

Det oplyser Jakob Nielsen, der er skovfoged ved Skovdyrkerne Øerne og specialist i handel med råtræ.

- Afregningspriserne er gode. Lige nu får skovejere faktisk højere priser for deres løvtræ til eksport end i corona-tiden. Dengang var der enorm stor efterspørgsel og alle efterspurgte råtræ, siger han.

Han forklarer, at de solide priser skyldes lave fragtrater.

- Markedsituationen for eksporttræet er lidt speciel. Salgspriser og efterspørgsel er ikke rødglødende som under corona. Men skovejerne nyder godt af, at fragtraterne er faldet meget, siger skovfogeden.

Afdæmpet vækst

Han uddyber, at hvis man isolerer selve markedsituationen, så ser det markant anderledes ud, end da råtræmarkedet var rødglødende under corona.

- Vi ser nu afdæmpede økonomier og moderat aktivitet. Med den faldende aktivitet burde vi faktisk også se faldende priser.

- Men det er gået helt anderledes – og det skyldes lave fragtrater. Prissætningen

på eksporttræ handler i høj grad om logistik og fragtpriiser. Den billige fragt betyder, at danske skovejere kan eksportere træ til gode priser – endda selvom den økonomiske aktivitet er faldende, lyder det.

Eksportmarkedet er åbent

Eksporttræ bliver også kaldt containertræ. Markedet åbnede i august. Det er åbent hen over vinteren og frem til foråret.

Det er primært løvtræarter som bøg, ask og ær, som sælges til eksport. Derudover også nåletræ.

- Prisen på alle tre løvtræarter er stabile og ligger på et højt niveau. Eksempelvis har prisen på bøg været stigende de seneste mange år, hvor der årligt er lagt 25-50 kroner til kubikmeterprisen. Men også for ask og ær ser vi gode priser med pil op, siger Jakob Nielsen.

De gode priser betyder, at skovejere med fordel kan sælge alle arter i en løvtræbevoksning.

- Det effektiviserer arbejdsgangen og mindsker ejerens omkostninger, lyder det.

Nåletræ i overstørrelse

Jakob Nielsen fortæller, at nål i overstør-

relse også kan eksporteres i stor stil.

- Der er også efterspørgsel efter nåletræ i overstørrelse, som måske ikke er den allerbedste kvalitet. Det kan være arter som grandis, sitkagran og nobilis. Altså kvaliteter og størrelser, som de danske savværker takker nej til, forklarer skovfogeden.

- Prisen på nåletræ til eksport reagerer hurtigere op og ned end løv. Her kan

Har man hugstmodne bevoksninger, kan det være et godt tidspunkt at realisere værdierne.

vi godt se kvartalsvise udsving på 50-100 kroner pr. kubikmeter, siger Jakob Nielsen.

Løvtræet bliver brugt til møbler, gulve og en lang række andre effekter. Nåletræet indgår i byggeriet i Asien.

Dansk tømmer opnår høje priser

Det er ikke kun råtræ til eksport, som afregnes til høje priser. Danske savværker

afregner også højt for råtræ til tømmer til byggeri.

- Vi oplever god efterspørgsel efter nåletræ til danske savværker. Her ser vi fortsat stabile priser som ligger på et højt niveau. Priserne holder trit med den forgangne sæson, siger Jesper Nørgaard Petersen, der er skovfoged ved Skovdyrkerne Syd og specialiseret i råtræhandel.

- Træ til tømmer er nåletræ, som pri-

mært er fra arterne rødgran, sitkagran, douglas og lærk. Her er højere krav til kvalitet, end ved eksporttræet. Det må ikke være for grovkvistet og udgangspunktet er stokke fra 12 til 50 centimeter i diameter, fortæller han.

Eksportmarkedet sætter bunden

Jesper Nørgaard Petersen gør det klart, at eksportmarkedet spiller en vigtig rolle. ➔

⇒ Faktisk er det eksportmarkedets gunstige priser, som sikrer gode afregningspriser hos de danske savværker.

- Savene skal jo køre, og savværkerne i Danmark skal have råtræ. Derfor er de nødt til at matche eksportprisen. Så når eksportprisen er høj som nu, så smitter det også af på prissætningen af råtræ til danske savværker. Det oplever vi i øjeblikket, siger Jesper Nørgaard Petersen.

- Selvom savværkerne faktisk oplever afmatning og faldende priser på færdigskårne produkter, så må de fastholde en ret høj indkøbspris for at kunne tiltrække træ fra de danske nærområder, fortsætter han.

Energitræ skubber på

Udover de solide eksportpriser så understøtter flisprisen også markedet.

- Flispriserne strøg gevaldigt i vejret, da Ukraine krigen udløste energikrise. Men flis handles fortsat på et meget højt niveau. Flisen er bunden i markedet – og når flisprisen er høj, så skubbes de dyrere sorteringer opad i pris.

- Det handler ganske enkelt om udbud og efterspørgsel. Som eksempel er de danske savværker nødt til at gå over flis-

Flisprisen er fortsat høj. Det er med til at skubbe de øvrige sorteringer op i pris.

Lave fragtrater gør det attraktivt at skove løvtræ til eksport.

Der er gode priser på nåletræ både til eksport og til danske savværker.

prisen, hvis de vil sikre sig træ til tømmer og emballage, forklarer Jesper Nørgaard Petersen.

Godt tidspunkt at skove

Fagfolkene råder skovejere til at gøre brug af de gode priser.

- Helt overordnet er markedet godt for skovejerne. Der er god afsætning, og vi opnår gode priser faktisk over hele linjen. Det er lidt atypisk, at det er fragtraterne, som skaber den gunstige markedssituation, lyder det.

- Hvis man har hugstmodent træ i skoven, så er det bestemt fornuftigt at gøre brug af de gode priser. Man tager bare kontakt til sin skovfoged i Skovdyrkerne,

så hjælper vi gerne med både rådgivning og afsætning af træet, lyder det fra skovfogederne

Spørgsmålet er, hvor længe de høje priser varer ved.

- Det er meget svært at svare på. På længere sigt er jeg ikke bekymret. Der vil fortsat være høj efterspørgsel efter træ i fremtiden – og der er stigende fokus på at bruge træ i byggeriet. Samtidig er udbudssituationen begrænset, siger Jesper Nørgaard Petersen.

- Når det er sagt, kan der godt komme nogle korrektioner på prisen. Men jeg ser ikke for mig, at vi står overfor store markante prisfald i den kommende tid, lyder det.

Våd sæson får træer til at stortrives

Unge skovbevoksninger på sandede jorde er vokset særdeles godt i sæson 2024. Træerne kvitterer for store mængder regn og lune dage. Anderledes ser det ud på lerede jorde, hvor vandmængderne stresser træerne.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Masser af regn og lunt vejr. Det har præget den forgangne vækstsæson. For skovbevoksninger på lette, sandede jorde har den vejr-menu været noget nær perfekt.

- Det er helt vildt at se, hvor meget træerne har groet i år. Vi ser mange top-skud på over en meter, siger Thomas Nygaard Kristensen, skovfoged ved Skovdyrkerne Midt.

Han står i Emborg Vesterskov ved Ry, hvor han for fire år siden plantede en nålebevoksning med douglasgran, grandis og sitka. Jorden er en meget mager sandjord.

Træerne blev plantet den 10. juni 2021, og de har nu haft fire vækstsæsoner. De unge nåletræer er imellem to og fire meter høje.

Han har målestok med i bevoksningen og måler totalhøjde og top-skudslængde på en douglasgran. Topskuddet er den øverste del af træet, og længden indikerer træets trivsel og vækstrate i denne sæson.

- Topskuddet på douglasgranen er 1,5 meter og træet er nu 3,8 meter højt. Det er altså en enorm tilvækst på bare en enkelt sæson. Det lange topskud viser, at træet på trods af den meget magre jord, kan levere en enorm vækst, så længe der er god vandforsyning, forklarer skovfogeden.

- Det er dog ikke helt underligt at douglasgran og sitka kan kvittere godt på den større regnmængde, når disse arter evolutionært har udviklet sig på den

Skovfoged Thomas Nygaard Kristensen måler topskuddet på douglasgranen til 1,5 meter. Træet blev plantet i juni i 2021 og har haft fire vækstsæsoner.

Douglas, grandis og sitka, som er plantet i juni 2021.

- ➔ nordamerikanske vestkyst, hvor årsnedbøren er markant højere end i Danmark, uddyber han.

Sankthansskud

Thomas Nygaard Kristensen kigger ud over den unge kultur i skoven. Douglasgranerne står generelt sunde og grønne med lange topskud. Det samme gælder for bevoksningens sitkagrøner, som også er vokset en meter eller mere i løbet af denne vækstsæson.

Han vipper en sidegren ned. Yderst på grenen er der et nyt lysegrønt skud.

- Det er et andet tegn på træernes trivsel og vækst – nemlig de såkaldte sankthansskud. Det er træerne, som skyder igen her i sensommeren. Når træerne sætter sunde og lange sankthansskud, viser det også, at der har været gode vækstvilkår her over sommeren. Faktisk kan vi se, at træerne stadig gror her i september, forklarer han.

Grandis halter efter

Når det gælder bevoksningens grandistræer, er væksten noget mere afdæmpet. Træerne står med sunde, grønne nåle, men de er ikke over 1,5 meter høje efter fire sæsoner. Årets topskud er ikke over en halv meter.

- Sådan er det med grandis i de første år. Grandis er en langsom starter og kan ikke følge sitka og douglasgran de første år. Men når de første etableringsår er overstået, tager træerne revanche. Grandis kan opnå en enorm årlig tilvækst, hvor hverken sitka eller douglas kan følge med, siger skovfogeden, der er godt tilfreds med årsskud på knap en halv meter i de unge grandis.

Længere fremme i skoven blev der plantet rødgran sidste år. Men her har de fleste af rødgranerne vokset mest i etableringssæsonen og mindre i denne anden vækstsæson.

- Det er usædvanligt. Men forklaringen er sandsynligvis, at træerne i år har

været hæmmet af sidste års ekstreme tørke. Jeg har en teori om, at sidste års tørke flere steder har nedsat de nyplantede træers vitalitet, så de i år har lavere tilvækst end normalt, siger Thomas Nygaard Kristensen.

Løvtræer med rekordvækst

Fra Emborg Vesterskov går turen til Hørning imellem Århus og Skanderborg.

Her har skovfoged Kai Boisen hjulpet Skanderborg Kommune med pleje af et skovbryn ud til en offentlig vej.

Skoven ligger placeret langs en trafikeret vej og består af bøg og ær. Af sikkerhedsmæssige hensyn blev der fældet et betydeligt antal træer i kanten af skoven.

Allerede efter et par sæsoner er den nye opvækst på vej mod himlen.

- Jeg måler topskud på over to meter i både ær og ask, siger Kai Boisen og viser unge træer på over tre meters højde.

-Jeg har været skovfoged i flere årtier, men jeg har aldrig registreret så høj vækst,

Træerne har sat nye sankthansskud.

Vand og mere vand

- At det faktisk har været mere vådt end normalt, er dokumenteret af DMI.
- Perioden fra juli 2023 til juni 2024 har været de 12 vådeste måneder i træk, som nogensinde er registreret. Der faldt i alt 1.125 mm nedbør.
- Også sommeren 2024 har været en af de vådeste somre i dansk vejrhistorie. Hele 295,6 mm blev det til, og den 6. vådeste i målehistorien med næsten 40 procent mere end klimanormalen 1991-2020, der lyder på 212,2 mm.
- Vådest blev juli, der med 114 millimeter skrev sig ind i historiebøgerne som den ottende vådeste juli nogensinde. Juni sluttede på en placering lige uden for topti.
- Trods store mængder regn, har solen alligevel haft plads. Solen skinnede i gennemsnit 702,7 timer, hvilket er lidt over normalen på 653,0 timer.
- Temperaturen landende lige i normalen. Landsgennemsnittet endte på 16,0 °C over juni, juli og august. Det er kun 0,1 °C under klimanormalen på 16,1 °C.

Kilde: DMI

som vi har set i år. Det er helt eksorbitant. Træerne på den gode, sunde skovjord har kvitteret for de store mængder vand med imponerende vækst, siger han.

Drukne træer

Anderledes ser det ud på lerede jorde. - På stærk jord og på mere vandliden- de jorde, ser vi eksempler på, at de store regnmængder skader gamle skovbevok- ninger, lyder det.

Han peger op på en bøg, der står lavt, og som allerede i starten af september har smidt størstedelen af bladene.

- Bøgen er tydeligvis stresset af de sto- re mængder vand. Træet risikerer simpelt- hen at dø, siger Kai Boisen.

Han oplyser, at han har måttet skove ekstra bøg som følge af de store vand- mængder i denne sæson.

- I forbindelse med en skovning måt- te vi tage ekstra bøge med. Bøgene stod på lerjord, og vi kunne se, at de var stres- sede og risikerede at gå ud. Derfor tog vi dem med i skovningen. Efter fældningen af disse træer kunne vi se på fældesnittet, at det var en klog beslutning. Træerne vil- le efter al sandsynlighed være døde næste år, forklarer han.

To retninger

Skovfogederne har oplevet store proble- mer på grund af store regnmængder.

Regnen skaber problemer, naturlig- vis især på leret jord, men også flere ste- der på sandjord, hvor skovning og udkør- sel er blevet meget udfordret siden sidste efterår.

- Jeg synes dog vi skal finde lyspunk- terne og glæde os over sæson 2024. De store regnmængder har muliggjort en hid- til uset vækst.

- Jeg vil huske 2024 som året, hvor be- voksninger på lette jorde kvitterede for gode vækstbetingelser med en frodighed, som ikke er set i mange år. Det kan vi godt glæde os over, siger Kai Boisen.

Topskuddet på denne ær er over to meter langt.

Kai Boisen viser hvor forårets vækstpunkt er placeret på træet.

Ædelgran spiller hovedrollen på tysk skovdistrikt

50 medlemmer af Skovdyrkerforeningen Syd har været udenlands på foreningens årlige medlemsudflugt. Men de var ikke længere væk, end at man næsten kunne se hjem. Turen gik til Försterei Süderlügum lige syd for grænsen for at se på naturnær skovdrift.

Tekst og foto: Hans Kristensen

De Danske Skovdyrkerforeninger er partner i EU-programmet LIFE 4Forest, der arbejder med at fremme naturnær skovdrift.

De slesvig-holstenske statsskove, Schleswig-Holsteinisches Landesforsten, er en afgørende vigtig samarbejdspartner i LIFE-projektet. I Slesvig-Holsten lige syd for den dansk-tyske grænse, har man i generationer fulgt den naturnære tyske skovbrugstradition med plukhugst i fler-etagerede skove.

Det gælder også i de gamle hedeegne. De slesvig-holstenske hedeplantager ser derfor helt anderledes ud end de danske, selv om både klima, jordbund og landskab er noget nær identiske.

Det fik medlemmerne af Skovdyrkerforeningen Syd mulighed for at se i praksis i september. Her gik foreningens årlige udflugt som en del af LIFE-projektet til skovdistriktet Försterei Süderlügum, der ligger lige syd for landegrænsen ved Tønder, for at se naturnær skovdrift på sandjord.

En anderledes hedeplantage

Försterei Süderlügum omfatter 941 hektar. Det bevoksede areal udgør 770 hektar.

Et stærkt trekløver hilste deltagerne velkommen og viste dem rundt. Det var Carolin Meinhardt, der er skovfoged

på Försterei Süderlügum, Jörn-Hinrich Frank, der er skovfoged på nabo-distriktet Försterei Langendorf, der ligger cirka 20 kilometer syd for grænsen, og pensioneret skovfoged Hans-Hermann Hein, der har været på Försterei Dreisdorf cirka 40 kilometer syd for grænsen.

De tre kystnære distrikter har identiske dyrkningsforhold, hvor især jordbunden er en udfordring.

– Under os har vi mindst fire meter rent sand, konstaterede Jörn-Hinrich Frank ved det første stop i en bevoksning og viste en gyvelstængel, som han havde plukket i skovkanten.

– Derfor finder vi gyvel overalt. I de åbne områder kommer der hurtigt gyvel og lyng, der kan klare sig på sandjorden, forklarede han videre i sit indlæg, der blev oversat løbende af en af distriktets danske jagtlejere.

Jordbunden er ikke den eneste udfordring i Süderlügum. Der er kun 25 kilometer til Vadehavet, og en stor del af det mellemliggende område er ubevokset marsk.

Derfor er vind en faktor, som man skal regne med, og luftens saltindhold kan også være et problem.

– Egentlig burde området ikke være egnet til arter som bøg og ædelgran, supplerede Hans-Hermann Hein.

– Når det alligevel går så godt, er års-

Jörn-Hinrich Frank med gyvel indikerer ringe jordbund. Men ved at skabe et godt skovklima, kan man alligevel lave fornuftig skovdrift. T.v. distriktets skovfoged, Carolin Meinhardt.

Der var både spændende stop og gode muligheder for faglig snak undervejs gennem den flotte blandingsbevoksning med bøg og ædelgran.

gen især, at der gennem tiden er skabt et godt skovklima med en høj luftfugtighed, uddybede han og pegede rundt på træerne i den imponerende blandingsbevoksning, som gæsterne var på vej igennem.

Som mange danske hedeplantager er stykket plantet til efter dybdepløjning og grøftning af et hedeareal i 1880'erne, men det minder ikke meget om det, man typisk ser under tilsvarende betingelser i Danmark.

Ædelgran som hovedtræart

Som i de danske hedeplantager er nåltræarterne de økonomisk bærende på skovdistriktet ved Süderlügum. Men træartsvalget er et lidt andet, end man ser i plantagerne op gennem Jylland.

Ædelgranen spiller hovedrollen. Der arbejdes også med sitka, lærk og douglasgran, hvorimod rødgranen er fraværende.

Løvtræer som bøg, og til en vis grad også eg og ahorn, udgør knap en femtedel af bevoksningerne.

De bruges primært til at sikre klima, stormstabilitet og jordforbedring, men har ingen nævneværdig økonomisk betydning i driften.

Desuden består alle bevoksninger af uensaldrende blandinger. I de bevoksninger, som skovdyrkerne fik lejlighed til at se, dominerede bøg og ædelgran.

Der bliver arbejdet meget bevidst med at sikre, at der hele tiden bliver produceret ædelgran i høj kvalitet i overetagen, samtidig med at der er en livskraftig mellem- etage til at overtage pladsen, når et træ bliver taget ud.

– Vi arbejder meget med skygge og lys. Bøg og ædelgran forynger vi i skygge. Så smager de unge træer ikke så godt, og er ikke så attraktive for råvildtet. Ved samti-

dig at sørge for, at der er rigeligt med selvforyngelse, kan vi få en ny generation op uden hegn, fortalte Hans-Hermann Hein.

En meget aktiv afskydning af hjortevildtet spiller også en vigtig rolle i det naturnære tyske skovbrug.

Den vigtige bevoksningspleje

Ædelgranerne skoves i bevoksningen, når de passerer en måldiameter på 55 centimeter i brysthøjde. Enkelte får lov til at vokse sig større end det, både fordi der stadig sker en vigtig værditilvækst og for at sikre et flot og varieret skovbillede.

Grænerne står i spredt blanding med bøgene, som der hele tiden holdes godt øje med.

– Bøgen vil af natur hele tiden brede sig ud til siderne og kommer let til at trykke ædelgranerne. Derfor sker der løbende en nedskæring af bøg i et omfang, så vi

bibeholder skyggen, men ikke skader græne, fortalte Hans-Hermann Hein.

Carolin Meinhardt berettede, at dette arbejde udføres af distriktets fem fastansatte skovarbejdere og at der samtidig i stort omfang bruges sankere og selvskovere, når der skal tyndes i bøgene.

Derimod gør den spredte og selektive hugst det ikke oplagt at producere flis i skoven.

Jörn-Hinrich Frank understregede, at den ringe mulighed for rationelle maskinløsninger er en af de ting, der adskiller plantagerne i Slesvig-Holsten fra plantagerne i Jylland.

– Generelt kan man sige, at vi har meget små etableringsomkostninger, når vi driver skoven, sådan som I ser her, hvor vi som udgangspunkt hverken skal plante eller hegne. Til gengæld har vi så større løbende omkostninger til bevoksningsplejen, sammenfattede han.

Under hele rundturen blev der spurgt flittigt ind til metoder og tilgange. Den omfattende brug af ædelgran overraskede mange. Økonomien i den mandskabs-tunge driftsform var der også interesse for

Skovrider Henrik Fredslund-Petursson fra Skovdyrkerforeningen Syd glædede sig sammen med medlemmerne over de interessante og inspirerende input fra de tyske skovfolk.

Hans-Hermann Hein fangede forsamlingens opmærksomhed med sine engagerede indlæg, der vidnede om hans livslange passion for det naturnære skovbrug.

at høre nærmere om, og Meinhardt kunne oplyse, at der hentes et fornuftigt positivt dækningsbidrag på skovdriften.

Oplevelser og inspiration

Skovrider Henrik Fredslund-Petursson fra Skovdyrkerforeningen Syd glæder sig efterfølgende over det inspirerende udflugtsmål.

– Det er spændende, at man har kunnet skabe sådan et skovbillede gennem tålmodighed, faglighed og jagt. Man tænker ikke på, at det er en hedeplantage, man er i. Det er ret tankevækkende, kommenterer han.

Dele af dyrkningsmetoden genkender han fra skovdyrkerforeningens arbejde i medlemmernes skove.

– Rent skovdyrkningsmæssigt praktiserer vi på mange måder noget ret tilsvarende en del steder, især i de mindre skove. Men vi har nogle udfordringer, som de ikke har i de tyske skove. Blandt andet kan man i Danmark ikke styre vildttrykket så konsekvent, som de gør det her. Desuden kan vi opleve, at driftsformålet ændrer sig i en skov, for eksempel i forbindelse med ejerskifte. Det risikerer man ikke her, hvor skoven jo netop er et resultat af en kontinueret indsats over rigtig mange år, konkluderer han.

Geder bekæmper glansbladet hæg

Foruden det skovdækkede areal omfatter Försterei Süderlügum også 170 hektar naturarealer, herunder et areal med lynchældte indlandsklitter og to meget store højmoserområder.

Deltagerne på Skovdyrkerforeningen Syds tur fik lejlighed til at møde de brægende deltagere i et særligt naturplejeprojekt. Det er fyrrer sulte geder og robuste gutefår. Gennem dagtimerne søger dyrene føde i højmoserne under ledelse af en erfarende hyrde med en dygtig hyrdehund. Om aftenen føres de ud af moseterrænet igen og overnatter bag strømførende hegn, indtil hyrden henter dem igen næste morgen. Dyrenes opgave

er at holde træagtig opvækst nede, og der er særligt én art, som er i søgelyset, nemlig den invasive glansbladede hæg, også kendt som serotina, der har bredt sig voldsomt i skoven og i kanten af moserområderne. I højmoserne er kvæg for tungt til at færdes, og maskinel rydning af hæg er ikke mulig. Nedskæring resulterer desuden bare i stødsrud, og så er man lige vidt. Men får og geder knækker opvæksten ned med horn og klove for at få alle de næringsrige skud med, og holder dermed planten effektivt i skak, viser ordningen, der har kørt som et forsøg i to år, og som skovdistriktet forventer at forlænge.

Efter 200 år har de store træer taget over, og på sigt vil det blive til skov, hvis man lader stå til. Renoveringen foregår nænsomt og bringer haven tilbage til dens oprindelige udseende. I baggrunden ses kogehuset.

Landskabshave bliver restaureret for millioner

Den romantiske landskabshave Christinero ved Christiansfeld skal igennem en omfattende renovering. Arbejdet er gået i gang og Skovdykkerne er med.

En omfattende restaurering af det romantiske haveanlæg Christinero ved Christiansfeld er gået i gang.

Haven er mere end 200 år gammel. Den blev anlagt i slutningen af 1700-tallet – i de samme år, som Christiansfeld bliver grundlagt.

Haven ejes i dag af Brødremenigheden

i Christiansfeld. Her glæder man sig til projektet.

- Det er et stort indgreb, vi foretager. Det hele starter med en stor oprydning, men vi betragter det som rettidig omhu at restaurere Christinero nu, da den romantiske have ellers fuldstændigt ville blive til skov og bygningerne ville forfal- ➔

Om restaureringen

- Restaureringen af Christinero er projekteret og vil blive udført af Charlotte Skibsted Landskabsarkitekter. Hun har blandt andet modtaget Nykredit arkitekturpris 2024.
- Arbejdet sker i samarbejde med arkitektfirmaet Linjen v. restaureringsarkitekt Carsten Kronborg Hald Olesen.
- Skovdykkerne arbejder tæt sammen med de øvrige aktører. Skovdykkerne forestår rydning, forberedende jordarbejde, etablering af stianlæg samt plantning af alléer med videre.
- Totalpris for hele projektet er 11,7 millioner kroner.
- Der er opnået fondsmidler fra:
 - A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal.
 - Godfred Birkedal Hartmanns Familiefond.
- Projektet udføres i samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen og Kolding Kommune, samt Fredningsnævnet Sydjylland og Sønderjyllands Museum.

Haven ligger ved Christiansfeld og er et yndet udflugtsmål. Haven er mere end 200 år gammel. Den blev anlagt i slutningen af 1700-tallet.

de. Christineros unikke udtryk som romantisk have ville forsvinde, siger Jørgen Bøytler, præst i Brødremenigheden.

Han uddyber, at restaureringsprojektet vil forandre Christineros udtryk.

- I begyndelsen vil det være meget åbent, og efterhånden som det hele vokser til, vil den romantiske landskabshave vise sig i sin tidligere stemningsfulde skønhed, lyder det.

Bevarer de store træer

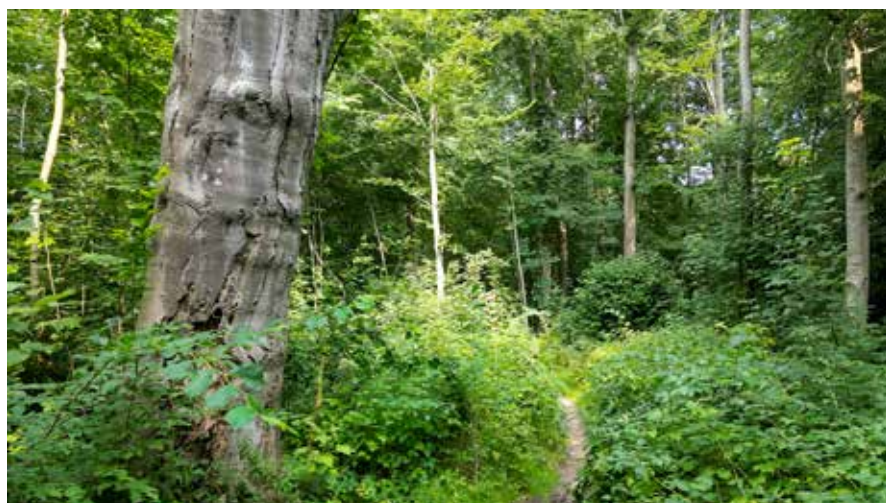
Renoveringsprojektet indebærer, at mange selvsåede små og større træer fældes, mens de store og værdifulde træer bevares.

Der er taget hensyn til ynglesæson for dyrearter, der findes i haven.

Efter oprydningen skal stierne reoveres, udviskede spor af den originale have genetableres og et righoldigt udvalg af originale træer og andre planter nyplantes.

Det vil betyde, at der ryddes op i den tætte underskov. Men samtidigt er det vigtigt, at den høje grad af biodiversitet i Christinero bevares.

Brødremenigheden oplyser, at der findes et righoldigt materiale i form af origi-

Der vil blive foretaget en stor oprydning. Efter 200 år har de store træer taget over. Nogle af bøgene er gået ud.

nale kort, plantelister over de træagtige planter og urter, som blev plantet eller sået i 1700-tallet, foruden andet kildemateriale, der nu tages i brug. Frø og planter blev indført af missionærer fra andre steder i verden, herunder i høj grad fra Nordamerika.

Skovdyrkerne rydder og anlægger

Det er skovfoged Jens Venø Kjellerup, Skovdyrkerne Syd, som er i spidsen for Skovdyrkerens opgaver i forbindelse med renoveringen.

- Vi skal rydde en stor del af underskoven og stamme op og fjerne ahorn – store som små. Derudover skal vi gøre det hele klar til, at der anlægges græsarealer og alléer, fortæller skovfogeden.

Han tilføjer, at der også skal anlægges funderede stier til publikum og en bilvej.

- Vi er i fuld gang med arbejdet, som fortsætter i løbet af efteråret. Vi forventer at plante fra midten af oktober og frem til jul, siger han.

Brødremenigheden har været medlem af Skovdyrkerne i flere årtier.

- Vi har også tidligere udført plejeopgaver. For få år siden hjalp vi blandt andet med at topkappe store gamle bøge i haven af sikkerhedshensyn, siger Jens Venø Kjellerup.

Stort tilløbsstykke

Christinero, blev anlagt af Christine Friederica. Det var imens Favrvraagaard var i familiens eje.

Christine Friederica testamenterede haven til Brødremenigheden i Christiansfeld, som stadig ejer anlægget.

Haven er et populært mål for gåture for Christiansfelds beboere og for turister. I restaureringsperioden vil Christinero være lukket for offentligheden. Det forventes at projektet afsluttes i sommeren 2025.

- Vi glæder os til igen at kunne byde alle gæster velkommen i Christinero om et års tid, siger Jørgen Bøytler, præst i Brødremenigheden. ■

-JMA

Inspireret af romantisk havekunst

Haven Christinero har overlevet som romantisk haveanlæg i sin oprindelige udstrækning, siden det blev anlagt i slutningen af 1700-tallet.

Haven er en af Danmarks første landskabshaver inspireret af engelsk romantisk havekunst, kendt for sin naturlige og uformelle udformning og berømt for sin skønhed og æstetik.

Det er i dansk sammenhæng havehistorisk ganske enestående, at haven har overlevet i mere end 200 år, og at dens oprindelige udstrækning næsten er uændret.

Det er også særligt, at havens væsentlige elementer stadig findes. Det gælder alléens linjeføring fra Favrvraagaard, Det Gotiske Kapel med gravplads for havens grundlægger Christina Friederica von Holstein, Det Græske Tempel, foruden linde-

træslysthus, og indgange til haven og søområderne i havens nordlige del.

Kun få anlæg

I Danmark findes yderst få af denne type havekulturhistoriske anlæg fra denne periode. Begrundelsen for at restaurere Christinero har derfor både lokal og national interesse.

Idet Christinero blev etableret i samme årti som byen Christiansfeld, udviklede der sig en klar samhørighed mellem kammerherreinde Christina Friederica von Holstein og Brødremenigheden i Christiansfeld.

Mange besøgende på tur gennem Christinero-haven oplever året rundt, at her er et dejligt sted at færdes, og haven er for mange borgere i Christiansfeld og omegn et dagligt udflugtslandskab.

Haven er anlagt i romantisk stil. Renoveringen sker i stor respekt for planter og bygninger. På billedet ses skovfoged Jens Venø Kjellerup foran templet i haven.